

Ada Kopec - Pawlikowska
Dagmara Bieńkowska
Centrum Doradztwa Strategicznego, Kraków

Modele współpracy szkół z pracodawcami

Z doświadczeń Centrum Doradztwa Strategicznego z realizowanych na obszarze kilku województw projektów badawczych, dotyczących szans na prace absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych, a także doświadczeń innych instytucji, zajmujących się tematyką szkolnictwa zawodowego, wynika, że oferta wielu ponadgimnazjalnych szkół zawodowych bywa niedopasowana do oczekiwań pracodawców i wymagań rynku pracy. Jej niedopasowanie ma zarówno charakter statyczny – brakuje określonych specjalizacji zawodowych, jak i dynamiczny – brakuje mechanizmów, które umożliwiłyby dopasowanie programów rozwojowych szkół zawodowych do zapotrzebowania lokalnej gospodarki na kwalifikacje, a funkcjonowanie szkół w ramach sztywnego, etatystycznego modelu działania często blokuje możliwości ich rozwoju.

Głównym celem działania każdej szkoły zawodowej jest przygotowanie absolwentów do podejmowania pracy w wyuczonym zawodzie i wyposażenie ich w szerokie podstawy i kwalifikacje niezbędne do wykonywania zawodów pokrewnych. Ważne jednak, aby szkoła była również placówką, która reaguje na zmiany zachodzące w gospodarce i wspiera rozwój kompetencji kluczowych. Kształtowanie kompetencji kluczowych u młodzieży jest procesem długofalowym, w dużej mierze odbywającym się w środowisku pozaszkolnym. Niemniej jednak, kształcenie szkolne może zdecydowanie wzmocnić pewne aspekty tego procesu, takie jak np. rozwijanie umiejętności językowych czy kształtowanie postaw przedsiębiorczych. Wyposażenie w umiejętności efektywnego uczenia, kształcenia ustawicznego, wpływa na wzrost mobilności zawodowej, otwartość i elastyczność, a co za tym idzie zwiększa szansę na rynku pracy.

Działania szkoły należy rozpatrywać w kategoriach jakości jej pracy, adekwatności kształcenia do rynku pracy i wspierania uczniów w rozwoju edukacyjno-zawodowym, a także wyposażania ich w kompetencje i umiejętności poruszania się po rynku pracy. Nieadekwatna oferta kształcenia nie przekreśla

co prawda szans młodych ludzi na znalezienie satysfakcjonującego zatrudnienia, oznacza jednak konieczność doksztalcenia i przekwalifikowania jeszcze przed podjęciem pierwszej pracy, co wymaga nakładów finansowych i czasowych. Kluczową kwestią jest odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu ponadgimnazjalne szkoły zawodowe odpowiadają zapotrzebowaniu na kwalifikacje, jakich oczekuje rynek pracy. Z drugiej strony, pojawia się pytanie, w jakim stopniu uczniowie są przygotowani do wejścia na rynek pracy i jakie mają aspiracje związane z dalszą pracą i edukacją.

Niemożliwe jest stworzenie odpowiedniej do potrzeb lokalnej gospodarki oferty kształcenia bez oparcia jej o współpracę z pracodawcami i analizy lokalnego rynku pracy (uwzględniające między innymi monitoring losów absolwentów poszczególnych szkół zawodowych), które umożliwią obserwację trendów, charakterystycznych dla lokalnej gospodarki. Uczniowie placówek, w których taka współpraca jest doceniana i intensywnie realizowana, mają szansę na kształcenie zawodowe w warunkach najbardziej zbliżonych do nowoczesnego stanowiska pracy oraz na zapoznanie się z najnowszymi technologiami, a także nabycie kluczowych na rynku pracy umiejętności. Dzięki temu mogą nie tylko łatwiej znaleźć pracę, ale również szybciej adaptować się do wykonywania zawodu. Zakres i jakość współpracy zależy od wszystkich wchodzących w nią partnerów, trzeba jednak podkreślić, że stroną wiodącą winna być zawsze szkoła - inicjować taką współpracę i podtrzymywać ją poprzez czynne działania i kontakty, utrzymywanie dobrych relacji i włączanie przedstawicieli rynku pracy i pracodawców w życie szkoły. Równocześnie, takie współdziałanie wzmocnia potencjał jakościowy szkoły oraz jej pozycję na rynku edukacyjnym. Jest również jednym z najważniejszych czynników wspierających zatrudnienie absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych. Niezależnie od tego, jak zorganizowane jest kształcenie zawodowe – czy szkoła

Przy dobrej woli wszystkich podmiotów związanych z edukacją i rynkiem pracy, takie działania mają szansę zostać wdrożone w niedalekiej perspektywie czasowej, a ich wprowadzenie przyczynić się może do rozwiązania priorytetowych problemów ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego. Rozwiązania i rekomendacje o takim charakterze, będące odpowiedzią na zdiagnozowane podczas badań problemy, wskazano między innymi w powiecie skierniewickim. Były to:

1. Opracowanie i wdrożenie programu kształcenia zawodowego opartego o model: współpracy ponadgimnazjalnej szkoły zawodowej z kluczowymi dla niej pracodawcami.

Żadna inna forma praktycznej nauki zawodu nie jest w stanie zapewnić rzeczywistego kontaktu ze środowiskiem pracy w taki sposób, w jaki umożliwia to kształcenie zawodowe u pracodawcy. Młodzież ucząca się zawodu w zakładzie pracy ma możliwość zapoznania się z nowoczesnymi technologiami i sprzętem, co skutkuje sytuacją będącą swoistym modelem idealnym dla szkolnictwa zawodowego - proces kształcenia nadąża za dynamiką zmian technologicznych na rynku produkcji i usług. Co więcej, nauka zawodu w przedsiębiorstwie odbywa się pod okiem rzeczywistych fachowców - praktyków, co nie zawsze jest zapewnione w sytuacji nauczania prowadzonego w warunkach szkolnych. Przykładem takiego działania może być Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3 w Krośnie dysponujący ofertą kształcenia dostosowaną do potrzeb przemysłu lotniczego, obejmującą kierunki technikum: technik mechanik lotniczy oraz technik awionik, a także kierunek zasadniczej szkoły zawodowej: mechanik precyzyjny. By móc kształcić w takich kierunkach, wymagających zagwarantowania uczniom dostępu do zaawansowanych, nowoczesnych technologii, w 2005 r. szkoła przystąpiła do Stowarzyszenia „Dolina Lotnicza”. W ramach Stowarzyszenia, wybrane ponadgimnazjalne szkoły zawodowe oraz Centra Kształcenia Praktycznego z terenu woj. podkarpackiego współpracują z lokalnymi firmami, należącymi do Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego Dolina Lotnicza. Dzięki temu, uczniowie wyżej wymienionych kierunków krośnieńskiego zespołu szkół mają możliwość odbywania kształcenia praktycznego, w tym praktyk zawodowych, w czołowych firmach związanych z przemysłem lotniczym w mieście i regionie, takich jak np.: Goodrich Krosno Sp. z o.o., WSK Krosno, WSK Rzeszów. Po ukończeniu szkoły, absolwenci kierunków lotniczych bez problemu znajdują zatrudnienie. Dodatkowo, taka organizacja kształcenia praktycznego wyposaża uczniów w kwalifikacje wystarczające do uzyskania międzynarodowego certyfikatu PART, który uprawnia do pracy w branży lotniczej we wszystkich krajach świata.

Innym przykładem może być program klas patronackich Mercedes-Benz. Firma od lat wspiera kształcenie młodej kadry technicznej, już na etapie technikum. Od 2004 r. takie klasy funkcjonują m.in. w Zespole Szkół Samochodowych Nr 2 w Warszawie (zamiennie o specjalności samochody osobowe, dostawcze, ciężarowe), Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Mysłowicach, Zespole Szkół Nr 2 we Wrocławiu, Zespole Szkół Samochodowych w Szczecinie, Zespole Szkół Samochodowych w Radomiu. Klasy patronackie tworzone są w szkołach ponadgimnazjalnych, które kształcą w zakresie obsługi i naprawy

W ramach Stowarzyszenia „Dolina Lotnicza” wybrane ponadgimnazjalne szkoły zawodowe oraz Centra Kształcenia Praktycznego z terenu woj. podkarpackiego współpracują z lokalnymi firmami, należącymi do Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego Dolina Lotnicza. Dzięki temu uczniowie (...) mają możliwość odbywania kształcenia praktycznego, w tym praktyk zawodowych, w czołowych firmach związanych z przemysłem lotniczym w mieście i regionie.

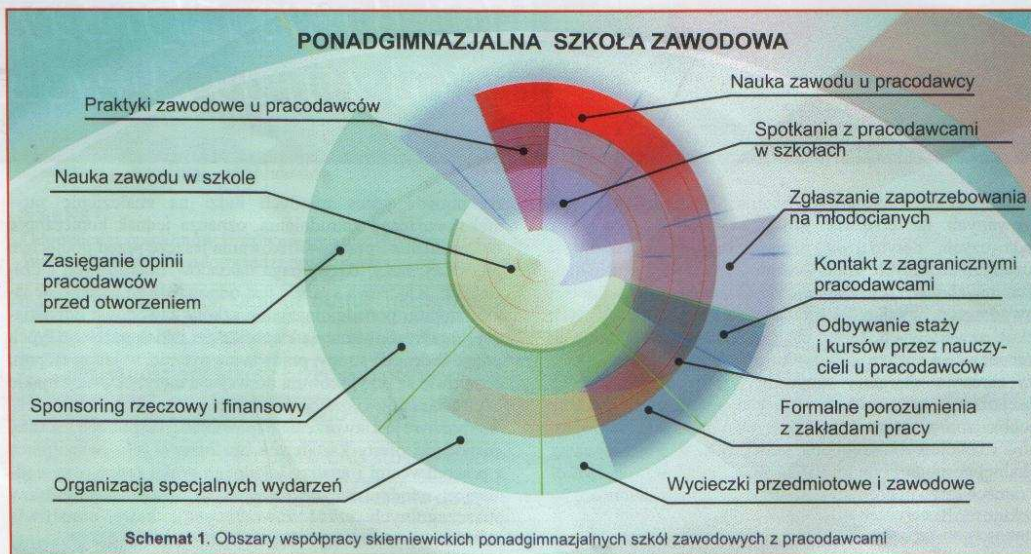
posiada własne warsztaty czy za naukę zawodu odpowiada zewnętrzna jednostka (np. Centrum Kształcenia Praktycznego) bez wątpienia niezbędna jest współpraca ponadgimnazjalnych szkół zawodowych z pracodawcami. Aby była ona efektywna – powinna obu stronom przynosić określone korzyści. Zakorzenienie szkoły zawodowej w jej gospodarczym otoczeniu to najlepsza gwarancja możliwej do uzyskania zgodności kształcenia zawodowego z potrzebami rynku pracy. Potrzebę dokonania kompleksowej identyfikacji i analizy potrzeb edukacyjnych szkolnictwa zawodowego dostrzegły m.in. władze miasta Skierniewice. W celach poznawczych warto zapoznać się z podstawowymi wynikami prac prowadzonych przez Centrum Doradztwa Strategicznego dla Skierniewic, tak aby móc na tym przykładzie zastanowić się nad własnymi rozwiązaniami. Dlatego też dalsza część rozważań będzie dotyczyła analizy przypadku – sytuacji na skierniewickim „ryнку” ponadgimnazjalnej edukacji zawodowej.

O ile przywoływane wcześniej projekty, realizowane przez Centrum Doradztwa Strategicznego, „Mapa Monitorująca Szansę na pracę absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych województwa świętokrzyskiego” i „Indeks Gotowości Rynkowej – nowy instrument monitorujący szansę

rodzaj kontaktu – organizację stażów zawodowych – wskazuje już jedynie około 8% przedsiębiorstw. Inne rodzaje kontaktów występują sporadycznie. Prezentuje je poniższy schemat:

Na brak zainteresowania współpracą ze strony szkół wskazuje około 18% skierniewickich mikroprzedsiębiorstw, które nie miały kontaktów ze szkołami, około 27% firm małych oraz około 33% firm średnich i dużych. Można zauważyć, iż im większa firma tym częściej jako motyw braku współpracy podawany jest brak zainteresowania ze strony szkół. Z drugiej strony, w wypowiedziach respondentów (przedstawiciele kadry pedagogicznej szkół) dominuje opinia, że pracodawcy w większości nie są zainteresowani współpracą ze szkołą.

Z drugiej strony pracodawcy oczekują, że to szkoła będzie aktywnym inicjatorem wzajemnych relacji, a zawiązana współpraca przyniesie im mierzalne korzyści (np. przygotowanie zawodowe przyszłych pracowników w przypadku klas patronackich). Potwierdzają to także m.in. badania małopolskich przedsiębiorców, z których wynika, że nawiązanie trwałej współpracy zależy w największym stopniu od aktywności młodzieży i szkoły. Badania w Skierniewicach pokazują także, że wielkość przedsiębiorstwa jest czynnikiem istotnie wpływającym na częstotliwość kontaktów z szkołami

na pracę absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych województwa podkarpackiego”, koncentrowały się na zbudowaniu diagnozy szkolnictwa zawodowego w aspekcie dostosowania go do rynku pracy, w powiecie skierniewickim ta wielowymiarowa diagnoza potrzeb edukacyjnych (opracowana w ramach projektu „Identyfikacja i analiza potrzeb edukacyjnych ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego Skierniewicach”) uzupełniona została o rekomendacje dla szkolnictwa zawodowego, uwzględniająca potrzeby zmieniającego się rynku pracy i perspektywy rozwojowe miasta.

Współpraca szkół zawodowych z przedstawicielami lokalnej gospodarki

Tak jak w całym kraju, organizacja praktycznej nauki zawodu to główna, choć nie jedyna forma współpracy skierniewickich ponadgimnazjalnych szkół zawodowych z pracodawcami. Wskazuje na nią ok. 92% zakładów pracy, które miały jakiś kontakt z takimi szkołami. Na drugi, co do częstotliwości wskazał

zawodowymi (kontakt lub współpracę z ponadgimnazjalnymi szkołami zawodowymi deklaruje w okresie ostatnich 2 lat: 12,8% mikroprzedsiębiorstw, 22,4% małych oraz 22,9% średnich i dużych przedsiębiorstw). Z prowadzonych przez Centrum Doradztwa Strategicznego na terenie Polski badań wynika, że najczęściej mamy do czynienia z sytuacją dostrzegania (i to jest pozytywne zjawisko) potrzeby współpracy pomiędzy szkołami zawodowymi a pracodawcami, jednakże często potrzeba ta pozostaje w sferze deklaratywnej. Każda ze stron oczekuje na zainicjowanie współpracy przez drugą stronę, sama nie podejmując aktywności. Zdecydowana większość problemów nękających szkolnictwo zawodowe uzależniona jest od rozwiązań systemowych czy kompleksowej reorganizacji szkolnictwa zawodowego w mieście/powiecie. Nie znaczy to jednak, że nie można podejmować działań, które wpływają na poprawę istniejącej sytuacji, zwłaszcza w zakresie współpracy ponadgimnazjalnych szkół zawodowych z lokalnymi pracodawcami.

pojazdów samochodowych. Rekrutacja odbywa się przy współpracy dyrekcji szkół oraz działu szkoleń Daimler Chrysler Automotive Polska (DCAP). Klasy realizują wymagany przez MEN program nauczania poszerzony o zajęcia specjalistyczne związane z diagnozą i naprawą samochodów Mercedes-Benz. Uczniowie poznają historię firmy, uczą się budowy samochodów Mercedes-Benz, ich obsługi i naprawy w teorii i praktyce. Zajęcia teoretyczne prowadzone są przez nauczycieli, którzy wcześniej zostali przeszkoleni przez Mercedes-Benz, jak również przez pracowników działu szkoleń DCAP.

W drugim roku nauki praktyki odbywają się raz w tygodniu, a w trzecim – cały miesiąc. Ponadto, uczniowie mają poszerzony zakres nauki języków obcych (niemiecki i angielski) oraz informatyki. Aby jeszcze bardziej zmotywować uczniów do nauki, DCAP dofinansowuje wyjazdy naukowe oraz wymiany młodzieżowe, a najlepsi uczniowie mogą liczyć na specjalne nagrody. Po ukończeniu klasy patronackiej, poza maturą uczniowie mogą zdawać egzamin i zdobyć Świadectwo Technika Obsługowego Mercedes-Benz. Jest to doskonała rekomendacja do zdobycia pracy w autoryzowanym serwisie.

2. Utworzenie na poziomie Urzędu Miasta lub Starostwa Powiatowego stanowiska koordynatora ds. kształcenia zawodowego.

Zadaniem osoby pełniącej taką funkcję miałyby być między innymi całościowe planowanie oferty kształcenia zawodowego na dany rok szkolny, uwzględniające uwarunkowania rynku pracy oraz inne istotne czynniki. Ponadto, koordynator miałby się zajmować pośrednictwem w kontaktach pomiędzy szkołami a pracodawcami w zakresie organizacji praktycznej nauki zawodu, inicjować i koordynować wspólne inicjatywy szkół. Dodatkowo, koordynator miałby realizować (lub wspierać realizację) szeregu ważnych zadań, jak np. monitoring losów absolwentów czy budowa pozytywnego wizerunku kształcenia zawodowego w mieście.

3. Włączanie się pracodawców, szkół i przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego w systematyczne badania lokalnego rynku, prowadzone przez instytucje rynku pracy (np. Powiatowy Urząd Pracy).

Prowadzenie systematycznych, powtarzalnych badań lokalnego rynku pracy jest niezbędne w każdej jednostce samorządu terytorialnego, zarządzanej zgodnie z nowoczesnymi standardami. Wyniki takich badań mają szczególnie istotne znaczenie dla kreowania oferty kształcenia zawodowego, zarówno w perspektywie krótko-, jak i długoterminowej. Ponadgimnazjalne szkoły zawodowe mogą wykorzystywać w tym celu analizy grup zawodów, na które nie ma popytu na rynku pracy oraz specjalności, na które takie zapotrzebowanie istnieje. Pomocna może być również znajomość planów rozwojowych lokalnych przedsiębiorstw (w tym w szczególności planów dotyczących przyszłego zatrudnienia). Bez takiej wiedzy pojawia się niebezpieczeństwo, że ofertę kształcenia zawodowego cechować będzie przypadkowość.

Tego typu badania wielopłaszczyznowej analizy procesów zachodzących na lokalnym rynku pracy realizował w ramach projektu pt. „Diagnoza kierunków rozwoju rynku pracy w Rudzie Śląskiej” Powiatowy Urząd Pracy w Rudzie Śląskiej. Wypracowana specjalnie na potrzeby projektu metodologia zakładała dotarcie do czterech różnych grup respondentów: uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych, osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy, pracodawców z lokalnego rynku pracy i do pracujących mieszkańców Rudy Śląskiej. Założono jednokrotne przeprowadzenie badań wśród bezrobotnych oraz ich powtórzenie, po upływie kilku miesięcy, wśród uczniów, pracodawców i pracujących. W efekcie, powstało opracowanie opisujące lokalny rynek pracy Rudy Śląskiej w różnych płaszczyznach. Partnerami tak szerokiego przedsięwzięcia badawczego były: Miejski Zakład Obsługi Placówek Oświatowych, Rudzka Agencja Rozwoju „Inwestor”, Rudzki Inkubator Przedsiębiorczości oraz Śląski Park Przemysłowy. Instytucje te wspierały Powiatowy Urząd Pracy zarówno na etapie projektowania badań, jak i podczas ich realizacji.

Pomocna może być również znajomość planów rozwojowych lokalnych przedsiębiorstw (w tym w szczególności planów dotyczących przyszłego zatrudnienia). Bez takiej wiedzy pojawia się niebezpieczeństwo, że ofertę kształcenia zawodowego cechować będzie przypadkowość.

4. Dostosowanie programów nauczania przedsiębiorczości do realiów rynku pracy.

Realizacja programu nauczania przedsiębiorczości nie powinna ograniczać się jedynie do przekazu teoretycznych treści zawartych w podstawie programowej, ale także wspierać rozwój uczniów i wzmacniać postawy przedsiębiorcze.

Trudno przy tym wyobrazić sobie, by taki program realizowany był w szkołach 4. Dostosowanie programów nauczania przedsiębiorczości do realiów rynku pracy.

Realizacja programu nauczania przedsiębiorczości nie powinna ograniczać się jedynie do przekazu teoretycznych treści zawartych w podstawie programowej, ale także wspierać rozwój uczniów i wzmacniać postawy przedsiębiorcze.

Trudno przy tym wyobrazić sobie, by taki program realizowany był w szkołach bez udziału zewnętrznych partnerów – pracodawców, instytucji rynku pracy, organizacji pozarządowych. Włączanie w kształtowanie postawy przedsiębiorczej przedstawicieli pracodawców daje gwarancję przekazywania wiedzy o realiach rynku pracy, jest także warunkiem skutecznego przygotowania uczniów do poruszania się po rynku pracy.

Innym sposobem na urozmaicenie zajęć z przedsiębiorczości jest wprowadzanie innowacyjnych metod nauczania, w tym w szczególności tworzenie firm symulacyjnych. Takie wirtualne przedsiębiorstwa przypominają te rzeczywiste w swojej formie, organizacji i funkcjonowaniu. Praca w firmie symulacyjnej dostarcza młodzieży umiejętności i wiedzy niezbędnej do zostania przedsiębiorcą lub znalezienia zatrudnienia, uczy również pracy w grupie, brania odpowiedzialności za swoje działania, rozwija umiejętności podejmowania decyzji oraz podnosi poziom umiejętności zawodowych u uczniów. Tu także cenne może być dla szkół wsparcie ze strony przedsiębiorców, którzy mogą pełnić rolę ekspertów w konkursach. Dodatkowo, kształtowanie postaw przedsiębiorczych warto wspierać, zachęcając uczniów do udziału w zewnętrznych inicjatywach (konkursach, szkoleniach, olimpiadach, itp.). Dobrym przykładem jest tu Zespół Szkół Zawodowych nr 3 w Skierniewicach, którego uczniowie biorą udział w organizowanej cyklicznie przez Wydział Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego Akademii Innowatorów Zarządzania. Składa się na nią cykl dziewięciu wykładów, poruszających tematy związane z efektywnym zarządzaniem, prowadzonych przez wykładowców uczelni.

Warto podkreślić, że odpowiednio skonstruowany program nauczania przedsiębiorczości, dostosowany do realiów rynku

pracy, stanowi tylko część sukcesu – niezbędni są również nauczyciele posiadający kompetencje niezbędne do jego realizacji. Warto rozważyć wprowadzenie wymogu posiadania przez nauczycieli przedmiotu podstawy przedsiębiorczości praktycznego doświadczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej, a także oczekiwać od nich ciągłego doskonalenia zawodowego.

Dobrym przykładem współpracy szkół i pracodawców w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, jest akcja wywodząca się ze Stanów Zjednoczonych, a w Polsce koordynowana przez Fundację Młodzieżowej Przedsiębiorczości, a mianowicie „Dzień Przedsiębiorczości”. Dzień Przedsiębiorczości to program dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych, którego idea jest spędzenie w firmie czy instytucji ośmiogodzinnego dnia pracy, podczas którego mają okazję przyjrzenia się, jak funkcjonują firmy na co dzień, jaki charakter ma praca na różnych stanowiskach, angażowani są w proste zajęcia.

Fundacji udało się nawiązać współpracę z 18 tys. firm i instytucji z całego kraju. Niektóre zapraszały do siebie po 200-300 osób. W minionym roku szkolnym w programie wzięło udział aż 42 tysiące uczniów z ponad 600 szkół.

To jedynie propozycje działań, jakie można podjąć, budując kompleksową współpracę między szkolnictwem zawodowym a rynkiem pracy, a które mogą być impulsem wdrożenia tych lub podjęcia nowych inicjatyw. Monitorowanie informacji dochodzących z rynku pracy, oraz analizowanie efektywności kształcenia zawodowego pod kątem zapotrzebowania lokalnej gospodarki powinno stać się podstawą do kreowania strategii rozwoju każdej szkoły zawodowej. Dobrze skoordynowana współpraca pracodawców ze szkołami zawodowymi przynosi korzyści obu stronom. Jeśli chodzi o szkoły, jest warunkiem dobrego przygotowania ich absolwentów do wejścia na rynek pracy, pozwalając uczniom na zdobycie doświadczenia w pracy w rzeczywistym środowisku przedsiębiorstwa oraz zapoznanie się z nowoczesnym sprzętem (w przypadku przedsiębiorstw), czy know-how i wsparcia w realizowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej (w przypadku instytucji rynku pracy). Współdziałanie szkół i innych podmiotów funkcjonujących w tej samej rzeczywistości społeczno-gospodarczej umożliwia również efektywniejsze dostosowywanie programów nauczania i kierunków kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy. Bliskie kontakty z placówkami edukacji zawodowej dają pracodawcom możliwość wpływania na dopasowanie i poziom kwalifikacji ewentualnych przyszłych pracowników.